

intézetek ingatlanra, különösen földbirtokra hosszú lejáratú kölcsönöket nyújtanak, a Kúria elérkezettnek látja az időt arra, hogy az utóbbi s csupán csak a súlyos gazdasági viszonyok által indokolt gyakorlattal szakítva, azt a régi általános jogszabályt alkalmazza, hogy a kamat, még pedig a törvényes 5% kamat örökjogi viszonyból származó követelés után is a lejárat napjától kezdve jár és állapítandó meg."

Dr. Vági József.

Grosschmid és a nemzetközi magánjog. „Végül megjegyzendő, miszerint sajnálatomra a jelen kiadványban, különösen kezdve a kiváltságok tanán, eszméimet térszűke miatt teljesebben ki nem fejthettem, miértis inntől kezdve lehetően rövid vázlatok közlésére kelle szoritkoznom“. Ezzel a mondattal fejezi be közel 1000 oldalas „Jogszabálytan“-át Grosschmid Béni, és sajnálatlall állapíthatjuk meg, hogy a nemzetközi magánjog is azon jogterületek közé tartozik, amelyeknek csak néhány lapot (id. m. 953—956) szentelhetett a nagy Mester. Ám ez a néhány lap is elég volt neki arra, hogy teljesen átfogó rajzot adjon nemzetközi magánjogunk tételes szabályairól, és ezenfelül megvilágítsa e jogterület sokat vitatott jellegét. Erészben kiemeli, hogy nemzetközi magánjog oly értelemben, mint „nemzetközi jog“ nem létezik, mert a nemzetközi magánjognak nevezett joganyag is az állami, belső jognak része, míg a nemzetközi jog „mint saját tengelyén és külön kutfői rendszerén nyugvó kikerekített egész áll fölötte és parancsol a nemzeteknek és politikai testeknek“.

Grosschmid ezen ú. n. nacionalisztikus felfogásával szembe került az uralkodónak mondható ú. n. internacionalista állásponttal, amely szerint a nemzetközi magánjog egy államfeletti nemzetközi jog része, amit — ezen felfogás szerint — az igazol, hogy e magánjog egyes szabályait, rendelkezéseit az állam nem tetszése szerint szabhatja meg. Mindazonáltal nézetünk szerint a grosschmid elgondolás a helyes, mert abból, hogy a kollizios szabályok magasabb szempontok behatása alatt állanak, és hogy ilyeneket tetszőlegesen nem alkothat meg az állam, még nem következik, hogy ezt egy *államfeletti jogrend* behatása alatt teszi, hanem csak azt bizonyítja, hogy a kolliziós szabályoknak is, mint a nem vitásan tiszta belső jogszabályoknak is, etikai, gazdasági és célszerűségi szempontokhoz kell igazodniok. A belső jog is kénytelen e magasabb posztulátumoknak behódolni, különben saját elhibázott rendszerének temetőjét ássa meg és elpusztul egy olyan jogrendszer bárdcsapásai alatt, mely figyelemmel van az igazságosnak és eszményi jognak belső sugalmára. Ha a kolliziós szabályok is a dolog természeténél fogva ezen követelményeket szem előtt tartják, ez a körülmény egy államfeletti jogrend hipotéziséhez való nyulást nem iga-

zolja, mert hiszen a belső jognak is, ha fejlődni akar, körül kell tekintenie és ha azt találja, hogy a külföldi jogok helyesebben beszélnek, elveiket át kell a maga rendszerébe plántálnia. A belső jog sem szólhat akárhogy, a belső jog is a determinizmus uralma alatt áll, de azért senkinek sem jut eszébe azok szuverén jellegét kétségbe vonni, mert a szuverénitás csak más *jogrendszer*től való függetlenséget jelent, de nem függetlenséget a jog belső forrásaitól: az igazságtól, célszerűségtől és erkölctől.

Messzire vezetne, ezt a kérdést tovább taglalni (utalunk érzésben dr. Szászy Istvánnak a Magyar Jogiszemle 1931. novemberi számában „A nemzetközi magánjog helye a jogrendszerben” c. alatt megjelent kimerítő és világos ismertetésére), mi azonban, akik a magyar jogirodalom mai nagy ünnepének szerény krónikásai vagyunk, csak annyit mondhatunk, hogy érzésünk szerint Grosschmid felfogása a helyes, reális, és a jogelméletet maradéktalanul kielégítő.

Habár azonban a nemzetközi magánjog speciális területe mindössze csak néhány lapnyi terjedelemhez jutott Jogszabálytanában, nem szabad hinnünk, hogy nagy elméje szó nélkül ment el olyan jogi jelenség mellett, amely érintkezési pontot és összefüggést mutat fel a nemzetközi magánjoggal.

Így, csak úgy taláломra lapozgatva a Fejezetek-ben, „A szolgáltatási hely irányításai” c. fejezetben kíváncsian kutatom, megemlíti-e Grosschmid ezen irányadások közt azt a nagyfontosságút, mely szerint egyes jogrendszerek, mint a mienk is, a szerződéses kötelmi kérdések elbírálására a teljesítés helyén fennálló jogot (*lex loci solutionis*) tartja alkalmazandónak? Mint a muzsikus, amikor partitúrával kezében ellenőrzi, hogy a karmester kihoz-e valamely rejtett szólamot, vagy ékitést, akként keresi a nemzetközi magánjogász, vajjon a teljesítési hely különböző irányadásai között megemlékszik-e a Mester erről is? Persze, hogy megemlíti! Kezdi a fejezeteket azzal, hogy a teljesítési helynek különböző és pedig ú. n. közvetlen, visszaforduló és füződéses irányadása vannak, egyik füződéses irányadása pedig az, amely a kötelmek „magánjogi hovatartozandósága tekintetéből” áll fenn. Ám, hogy Grosschmid a teljesítési helynek ezen irányadásáról sem felejtkezik meg, végül is csak körültekintő gondosságát igazolja —, valójában azonban sokkal tovább megy, semmint ezt csak egyszerűen regisztrálná, mert meglátja és néhány pregnáns szóval rámutat a teljesítési hely ezen füzödvényének gyengéjére is, sőt ezen észrevételét kiszélesíti mindjárt egy egészen általános kritikai megjegyzésre is. Azt mondja ú. i. idevonatkozóan (I. kötet, 781. lap 13. jegyzet) „Nem kikötött teljesítési hely esetén ez az elv (mint minden nemzetközi magánjogi elv, amely az eligazító sarokpontot nem ténybe, vagy közjogi vonatkozásba — minő a honpolgár-

ság —, hanem a magánjogon belül helyezi), mi könnyen csütörtököt mond!" E meglátással Grossschmid két zárójel közé tömörített kritikáját adja annak a nemzetközi magánjog területének egészére kiható jelenségnek, amikor a kapcsoló elv, vagy amint ő mondja: az eligazító sarokpont, *magára a magánjog területére esik*, és nem azon kívülről vevődik. Ha ugyanis azt mondja a jogszabály, hogy valamely kötelelem elbírálására a teljesítési vagy ügyletkötési stb. hely joga irányadó, és ha a számbajövő jogok már ezt a teljesítési, ügyletkötési stb. helyet is másképp állapítják meg (pld. a magyar Kt. szerint Budapest, az osztrák Kt. szerint Bécs), ez esetben nyitva marad a kérdés: mi döntse el, hogy magát ezt a primerebb körülményt melyik állam joga alapján bíráljuk el, vagyis mi választja ki magát az eligazító sarokpontot? Kiválóan látja meg, hogy az eligazító sarokpontnak ez a fogyatkozása megvan mindannyiszor, ha maga az eligazító sarokpont is *magából a magánjogból vevődik*, és nincs meg, ha azon kívül esik (pld. honosság).

A tudomány végtelen, az emberi elme véges! Örök veszteségeink fognak fennállani magánjogunknak mindazon területein, amelyeket felszántatlanul hagyott páratlanul analitikus elméje.

Dr. Balla Ignác.

Széljegyzetek Grossschmid kártérítési fejezetéhez. A Fejezetek minden egyes része oly alaposan és sokoldalúan tárgyalja a boncolandó anyagot, annyi hangot üt meg, oly messze területekre is rávilágít, hogy ennek az írásnak rövideje, de főleg írójának gyenge ereje nem elegendő ahhoz, hogy Grossschmidnek a kártérítésről szóló fejezetét a maga egészében méltassa vagy továbbgondolja. A hálás tanítvány csak egy-egy elejtett megjegyzést, egy-egy mondatot kap ki és csodálattal állapítja meg, hogy ennek a csekély töredéknek is milyen nagy jelentősége, távlata van. Nem foglalkozom itt azzal a résszel, mely a kártérítés jogalapjának kérdését tárgyalja, a kártérítés terjedelméről szóló anyagból ragadok ki egy-egy mondatot, megállapítást. A kártérítés terjedelmével, a kártérítés egyszerűségének kérdésével sokkal kevésbé foglalkozik a gyakorlat és irodalom, mint a kártérítési alap problémájával, ezt sokkal nagyobb elvi jelentőségűnek látja, mint a terjedelem meghatározást, amit sokan inkább ténykérdésnek, a bizonyítás technikai problémájának látnak. Grossschmid itt is az ő szokott látásmódjával mélyebbre tekint, mint a kérdésnek a felszínes, látszólagos tagoltsága és meglátja nagy bölcseséggel és az igazság reális megfoghatóságának erős érzékével, mely túljut az elméleti kategorizáláson, hol a valódi lényeg, hol dől el, lesz-e a kártérítés terén igazságos és hatékony jogvédelem vagy nem.